

Važnost i simbolika pjevanja hrvatske himne u crkvi sv. Roka u Subotici 17. studenoga 1918. godine

Robert Skenderović*

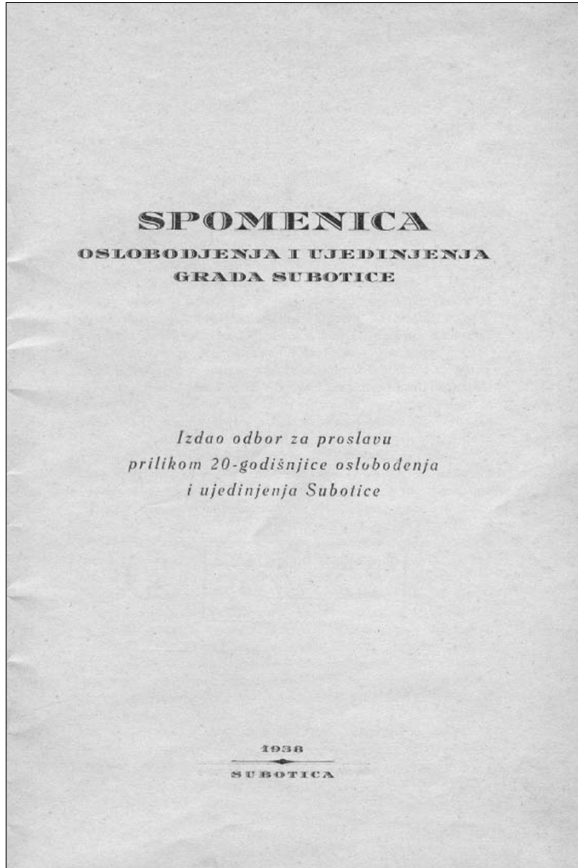
Sažetak

Kronologija zbivanja u Bačkoj u studenome 1918. važna je zbog razumijevanja okolnosti u kojima je došlo do Velike novosadske skupštine na kojoj je odlučeno o pripajanju Bačke, Baranje i Banata Kraljevini Srbiji. U analizi tih događaja dosadašnja srpska historiografija je gotovo u potpunosti zanemarivala veze koje su bački Hrvati imali sa Zagrebom. A te veze otvaraju vrlo važnu perspektivu gledanja na zbivanja krajem 1918. godine. U radu se ističu dokazi koji pokazuju da su bački Bunjevci kao bački bunjevački Hrvati (dakle prepoznati kao pripadnici hrvatskog naroda) već u listopadu bili uključeni u rad Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba. Njihova orijentiranost prema Narodnom vijeću SHS i Hrvatskoj bila je i simbolički izražena isticanjem hrvatske trobojnice na subotičkoj Gradskoj kući. Uz to, dana 17. studenoga Blaško Rajić je organizirao svečanu svetu misu „Te Deum laudamus“ na kojoj je na kraju pjevana hrvatska himna „Lijepa naša domovino“. Bio je to događaj koji je imao također važnu političku težinu. Osim toga, nesumnjivo je da su isticanje hrvatske trobojnice na Gradskoj kući 10. studenoga i pjevanje hrvatske himne 17. studenoga međusobno povezani u smislu javnog isticanja nacionalnog i političkog opredjeljenja bačkih Bunjevaca. O važnosti održavanja svečane svete mise „Te Deum laudamus“ održane 17. studenoga 1918. i pjevanja hrvatske himne govorit će se u ovome radu.

Ključne riječi: Prvi svjetski rat, Velika novosadska skupština, Narodno vijeće SHS, Blaško Rajić, bunjevački Hrvati

* viši znanstveni suradnik, Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod

Uvod

Slika 1. *Spomenica oslobođenja i ujedinjenja grada Subotice*

U *Spomenici oslobođenja i ujedinjenja grada Subotice* (objavljenoj u Subotici 1938. godine) (Slika 1) opisuju se događaji vezani uz zbivanja u Subotici 1918. godine. U njoj je detaljno opisan veliki narodni zbor održan 10. studenoga na kojem su bunjevački i srpski prvaci najavili preuzimanje grada od mađarskih vlasti, a zatim i ulazak srpske vojske u Suboticu 13. studenoga. Međutim, u historiografiji je zanemaren još jedan važan događaj opisan u toj *Spomenici*. Radi se o svečanoj misi „Te Deum laudamus“ (Tebe Boga hvalimo) koju je 17. studenoga u crkvi sv. Roka služio vlč. Blaško Rajić, tamošnji župnik. U *Spomenici* piše da je vlč. Rajić tom prilikom održao govor u kojem je pozvao na pomirenje među južnoslavenskim narodima, tražeći od predstavnika srpske vojske da razumiju položaj u kojem su se nalazili južni Slaveni pod austro-ugarskom vlašću. *Spomenica* zatim donosi sljedeće rečenice: „Posle govora

je bila Božja služba, na kojoj je mešoviti hor otpjevao ‘Tebe Boga hvalimo’, a zatim ‘Lijepu našu domovinu’. Među ovim zidinama prvi put se orila naša himna. Prvi put je Bunjevac osjetio taj veliki lepi osećaj da je svoj na svome“. (*Spomenica oslobodjenja i ujedinjenja grada Subotice*, nadalje: *Spomenica*, 1938: 23).

Postavlja se pitanje kako je došlo do toga da je na toj svečanoj svetoj misi pjevana hrvatska himna i kako to da je taj događaj ostao zanemaren u kasnijoj historiografiji? To pitanje još je intrigantnije zbog činjenice da je jedini trag o tome događaju ostao zabilježen upravo u ovoj *Spomenici* koju je izdao Odbor za proslavu prilikom 20-godišnjice oslobođenja i ujedinjenja Subotice. Gledajući iz današnje perspektive zanimljivo je da taj Odbor 1938. godine nije imao nikakvih problema s činjenicom da je 17. studenoga 1918. godine u okviru proslave oslobođenja Subotice u crkvi sv. Roka pjevana hrvatska himna „Lijepa naša domovino“. Naprotiv, u samoj je *Spomenici* to istaknuto kao važan događaj – da su Bunjevci pjevali svoju (sic!) himnu „Lijepu našu domovinu“ i da su prvi put doživjeli taj lijep osjećaj da su svoji na svome. Ipak, vrlo brzo je taj događaj pao u zaborav te je ostao zaboravljen sve do današnjih dana. Stoga se u ovome radu nastoji objasniti kontekst događaja koji su se odigrali u Bačkoj tijekom mjeseca studenoga 1918. godine, a na kraju će se pokušati odgovoriti i na pitanje važnosti i simbolike pjevanja hrvatske himne u crkvi sv. Roka toga dana.

Bačka, Baranja i Banat u planovima Narodnog vijeća SHS

Za razumijevanje prilika u Subotici tijekom listopada 1918. godine važno je imati uvid u šire stanje sukoba tadašnje Austro-Ugarske Monarhije i Srbije. Nakon početka rata Centralne sile sastavljene od vojske Austro-Ugarske Monarhije, Njemačke i Bugarske uspijevaju okupirati Srbiju te prodiru sve do Grčke gdje se uspostavlja „Solunski front“. Pred kraj Prvoga svjetskog rata, tijekom rujna 1918. godine dolazi do raspada vojnih snaga Centralnih sila, što se dogodilo i na solunskom frontu. Srpske i francuske snage probile su se tada kroz linije Centralnih sila što je već 29. rujna dovelo do toga da je Bugarska izašla iz saveza s Austro-Ugarskom i Njemačkom. Ubrzo je isto učinila i Turska te je slom Centralnih sila na tome prostoru bio očit. Slom vojnih snaga doveo je i do političke krize. Mađarska je strana tada odlučila okrenuti leđa Austriji te je 26. listopada 1918. godine u Budimpešti konstituirano Mađarsko narodno vijeće koje je donijelo odluku o odcjepljenju od Austrije i stvaranju neovisne Mađarske. U takvim uvjetima je i Hrvatska odlučila krenuti svojim putem pa se 29. listopada 1918. godine u Zagrebu sastao Hrvatski sabor koji proglašava odcjepljenje hrvatskih zemalja od Austro-Ugarske Monarhije.

Odluke donesene na tome Saboru između ostaloga su sadržavale i sljedeće:

Dalmacija, Hrvatska, Slavonija sa Rijekom proglašuju se posve nezavisnom državom prema Ugarskoj i Austriji, te prema modernom načelu narodnosti, a na temelju narodnog jedinstva Slovenaca, Hrvata i Srba pristupa u zajedničku narodnu suverenu Državu Slovenaca, Hrvata i Srba na cijelom etnografskom području toga naroda, bez obzira na ma koje teritorijalne i državne granice, u kojima narod Slovenaca, Hrvata i Srba danas živi.

U nastavku te odluke još stoji:

Sveopća narodna ustavotvorna skupština svega ujedinjenoga naroda Slovenaca, Hrvata i Srba odlučit će unaprijed određenom kvalificiranom većinom, koja potpunoma zaštićuje od svakog majoriziranja, konačno kako u formi vladavine, tako u unutrašnjem državnom ustrojstvu naše države, utemeljene na potpunoj ravnopravnosti Slovenaca, Hrvata i Srba.

Tako je tada Hrvatski sabor odlučio pristupiti novoosnovanoj Državi SHS na čijem je čelu bilo Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba. Treba naglasiti da je Narodno vijeće SHS osnovano početkom istog mjeseca, točnije 5. i 6. listopada 1918. godine na konstituirajućoj sjednici u Zagrebu. Na toj sjednici izabrani su članovi NV SHS za slovenske zemlje (Kranjsku, Štajersku, Korušku, Goricu i Trst), te za Bosnu i Hercegovinu, Istru, Dalmaciju i Trojednicu (Hrvatsku i Slavoniju) s Rijekom i Međimurjem. Osim toga zaključeno je da će Bačka, Banat i Baranja te ostali prostor jugozapadne Ugarske kasnije birati svoje izaslanike (Matijević 2008: 47). Odluke ove sjednice vrlo su važne jer pokazuju da je Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba gledalo na prostore Bačke, Banata i Baranje kao prostore pod svojom ingerencijom, odnosno kao one prostore na kojima je buduća Država Slovenaca, Hrvata i Srba trebala uspostaviti svoju vlast.

Narodno vijeće SHS je planiralo za svakih 50 000 stanovnika izabrati po jednog zastupnika. U prijedlogu statuta Narodnog vijeća SHS iznesena je procjena broja stanovnika južnoslavenskih krajeva pod austro-ugarskom vlašću prema etničkoj pripadnosti. Prema toj procjeni u Ugarskoj je tada živjelo 285 582 Hrvata – 90 357 u Međimurju, zatim 93 083 u Bačkoj i Baranji (od toga 82 829 Bunjevaca i Šokaca), te uz njih ostali Hrvati (Iliri, Krašovani) – 110 670. Na temelju te brojčane procjene bilo je predviđeno da u Narodno vijeće SHS uđu dva zastupnika iz Međimurja, dva iz Bačke i Baranje te dva iz ostalih krajeva Ugarske (*NV SHS u Zagrebu 1918-1919*, 2008: 75).¹ Važno je ovdje naglasiti kako je iz te procjene vidljivo da su bački i baranjski Bunjevci i Šokci u Narodnom vijeću Slovenaca, Hrvata i Srba smatrani Hrvatima.

U navedenim pripremnim dokumentima kao član Narodnog vijeća SHS-a za „Suboticu i Šoprunj“ zapisan je Josip Reberski (*Ibid.* 85)². To otkriva jednu od važnih veza koje je Narodno vijeće SHS imalo tada s Bačkom. Naime, Reberski je bio odvjetnik i političar, istaknuti član Hrvatske seljačke stranke, koji je početkom 20. stoljeća po kazni zbog političkog djelovanja bio premješten u Segedin, otkud se povezo s bačkim Hrvatima (Bunjevcima i Šokcima). Reberski je u predratnim godinama dolazio u Suboticu, a pomagao je i u odlasku subotičkih studenata na školovanje u Zagreb (Skenderović 2017: 278). Njegovo djelovanje potvrđuje predratne veze bačkih Hrvata sa Zagrebom i vodećim hrvatskim političarima toga vremena. Oči-

¹ Prijedlog statuta „Osnova organizacionog statuta Narodnog vijeća SHS“, NVSHS, Pripremini radovi oko stvaranja NVSHS, 1. 1., Zagreb, 22. srpnja 1918. U: *Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba u Zagrebu 1918-1919*: izabrani dokumenti, Zagreb, 2008. (u nastavku *NV SHS u Zagrebu 1918-1919*).

² Popis članova Narodnog vijeća SHS, *NV SHS u Zagrebu 1918-1919*.

gledno je da je zato i tijekom Prvog svjetskog rata bio jedna od karika koje su spajale hrvatske (bunjevačke) političare u Bačkoj sa Zagrebom.

Međutim, Reberski nije bio jedina veza Zagreba i Bačke. Važne veze ostvarivale su se i posredstvom Katoličke Crkve. Poznato je da je i sâm zagrebački nadbiskup Antun Bauer bio u kontaktu s bačkim Hrvatima (Bunjevcima i Šokcima), naročito sa svećenikom Pajom Kujundžićem koji je prije Prvoga svjetskog rata slovio kao njihov prvak (*Ibid.* 289). Nesumnjivo je da su veze katoličkih svećenika Bačke i Zagreba tada bile mnogo veće, što u budućnosti treba još istražiti.

Uz to, u listopadu 1918. godine političku suradnju s Narodnim vijećem SHS odlučili su uspostaviti i neki bački Srbi predvođeni skladateljem Petrom Konjovićem, dr. Tihomirom Ostojićem i Milutinom Jakšićem. Oni su u zajedničkoj rezoluciji od 24. i 25. listopada ponudili da budu predstavnici Srba i Hrvata južne Ugarske u Narodnom vijeću SHS, što pokazuje da su također vidjeli Bačku, Baranju i Banat kao prostor koji će nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije ući u sastav Države SHS (*NV SHS u Zagrebu 1918-1919*, 2008: 476-477). Konkretno, dana 27. listopada 1918. godine skladatelj Petar Konjović predao je Narodnom vijeću Slovenaca, Hrvata i Srba „Rezoluciju nezavisnih Srba i Hrvata iz južne Ugarske“. Iz predstavnice koju je predao vidi se da su potpisnici („nezavisni Srbi i Hrvati iz južne Ugarske“) dana 2. listopada 1918. godine („neznajući još za konstituisanje Narodnog vijeća“) sastavili rezoluciju u kojoj traže mirovnu konferenciju na kojoj bi Bačka, Banat i Baranja ušli u sastav nove jugoslavenske države. Ta je Rezolucija objavljena 20. listopada 1918. godine u osječkom listu *Jug* (br. 188 iz 1918.) (*Ibid.* 477). Međutim, saznajući za osnivanje Narodnog vijeća SHS vođe „nezavisnih Srba i Hrvata iz južne Ugarske“ dr. Tihomir Ostojić, dr. Ignjat Pavlas i dr. Joca Lalošević sastali su se 24. listopada u Novom Sadu i 25. listopada u Somboru, te su kao zaključak donijeli dodatak rezoluciji u obliku još dviju točaka koje se nastavljaju na tri točke Rezolucije od 2. listopada. U tome dodatku rezoluciji, u četvrtoj točki navedeni su političari izrazili prihvaćanje stavova Narodnog vijeća te su priznali Narodnom vijeću „punu i isključivu kompetenciju u stvari vođenja narodne politike“, a u petoj točki su izrazili želju da dr. Ostojić, Jakšić i Konjović uđu u sastav Narodnog vijeća (*Ibid.* 477). Iz pozicije kasnijih događaja vrlo je važno da je ova rezolucija naslovljena kao „Rezolucija nezavisnih Srba i Hrvata iz južne Ugarske“. Naime, vidi se da je i ovim dokumentom bunjevačko i šokačko stanovništvo u Bačkoj i Baranji smatrano Hrvatima.

U nizu događaja te jeseni, nesumnjivo je da su se osim skladatelja Petra Konjovića, krajem listopada 1918. godine u Zagreb zaputili i predstavnici bačkih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) kako bi s Narodnim vijećem SHS koordinirali daljnje aktivnosti oko istupanja iz Austro-Ugarske Monarhije i osnivanja Države SHS. Usprkos nedostatku dokumenata, postoje međusobno neovisna svjedočenja da su neki od njih bili u Zagrebu i sudbonosnog dana 29. listopada 1918. godine.

Prema Petru Pekiću, ključnoj sjednici Hrvatskog sabora 29. listopada 1918. prisustvovali su Subotičani Blaško Rajić, Mirko Ivković Ivandekić i Stipan Vojnić Tunić „kao članovi tamošnjeg Narodnog vijeća“ (Pekić 1930: 170). Da su Mirko Ivković Ivandekić i Stipan Vojnić Tunić bili u Zagrebu potvrđuje i *Spomenica oslobo-*

denja i ujedinjenja grada Subotice, koja spominje da su s njima tada bili još i Matija Evetović i Stipan Buljovčić (*Spomenica* 4). Potvrda da su Matija Evetović i Stipan Buljovčić bili prisutni u Zagrebu tih dana može se naći i u jednome dokumentu od 3. studenoga 1918. Radi se o dokumentu o osnivanju „Vojnog odbora Jugoslavena iz Ugarske“. Iz dokumenta je vidljivo da je toga dana Povjerenik Narodnog vijeća SHS za narodnu obranu osnovao „Vojni odbor Jugoslavena iz Ugarske“, na čije je čelo izabran natporučnik Milan Stefanović, a među članovima toga odbora bili su i natporučnici Matija Evetović i Stipan Buljovčić (*NV SHS u Zagrebu 1918-1919*, 373). Taj dokument je važan i kao dokaz da je Narodno vijeće SHS osnivalo institucije za Srbe i Hrvate s prostora južne Ugarske. Štoviše, uz spomenuti dokument sačuvan je još jedan dokument sastavljen istog dana, a potpisan od strane spomenutog natporučnika Stefanovića, u kojem se naređuje okupljanje Jugoslavena iz Ugarske u Zagrebu s ciljem vojnog i političkog organiziranja „za djelovanje u Jugoslavenskim krajevima Ugarske“ (*Ibid.* 374.).

Dakle, može se sa sigurnošću tvrditi da su navedena četvorica Subotičana bila tada u Zagrebu. Nesumnjivo je da je tih dana u Zagrebu bio prisutan i vlč. Blaško Rajić. Prema Mirku Grlici, odluka o odlasku vlč. Blaška Rajića u Zagreb donesena je na tajnoj konferenciji subotičkih Bunjevaca i Srba, održanoj u stanu Albe Malagurskog 20. listopada 1918. godine (Grlica 2003: 56). Grlica dalje nastavlja da se Rajić odazvao pozivu i da je oputovao u Zagreb 26. listopada. Prema Grlici, Rajić je 28. listopada prisustvovao sjednici Narodnog vijeća na kojoj je donesena odluka o kidanju državno-pravnih veza s Austro-Ugarskom Monarhijom. Čini se da je Grlica tu ipak mislio na povijesnu sjednicu Hrvatskog sabora 29. listopada, mada je 28. listopada kao priprema za tu sjednicu doista održana sjednica središnjeg odbora Narodnog vijeća SHS. Na kraju Grlica piše za Rajića da je dobio legitimaciju Hrvatskog sabora te da je kao đakon asistirao nadbiskupu Antunu Baueru u zahvalnoj službi Božjoj (*Isto*). To sve dokazuje da je u Zagrebu 29. listopada 1918. bilo nekoliko subotičkih Hrvata-Bunjevaca koji su sudjelovanjem u sudbonosnim događajima pokazali svoju lojalnost Narodnom vijeću Slovenaca, Hrvata i Srba. Blaško Rajić se među spomenutima prvi vratio u Suboticu te je nakon toga s bunjevačkim i srpskim prvacima krenuo u pripremu bunjevačko-srpskog narodnog zbora koji je trebao dovesti do preuzimanja vlasti u gradu.

Događaji u Subotici 10., 13. i 17. studenoga 1918. godine

Prema svemu navedenom, održavanje narodnog zbora 10. studenoga 1918. godine u Subotici usko je vezano uz aktivnosti Narodnog vijeća SHS i veze koje su bački Hrvati (Bunjevci i Šokci) imali tada sa Zagrebom. Upravo u tome kontekstu se može razumjeti zašto su toga dana bunjevački mladići Gavro Čović, Andrija Čakić, Lazar I. Ivandekić, Andrija Mazić, Andrija Kujundžić, Remija Miljački, Stipan Vidaković, Lajčo Vidaković, Geza Perčić i Vinko Orčić pronijeli veliku hrvatsku zastavu kroz glavne ulice Subotice (*Spomenica* 4).

Kada je 13. studenoga 1918. godine srpska vojska ušla u grad to nije po sebi prejudiciralo političke procese. Istovremeno su trajali pregovori Narodnog vijeća SHS i vlade Kraljevine Srbije o tome kako će izgledati buduća zajednička država. Pitanje načina na koji će Bačka, Baranja i Banat ući u sastav nove jugoslavenske države pokazivalo je zapravo kakva će ta buduća država izgledati. Uključivanjem u okvire Države SHS tri regije: Bačka, Baranja i Banat, imale bi važnu težinu stvaranja decentralizirane jugoslavenske države koja bi kao takva imala i veći senzibilitet za hrvatsko katoličko stanovništvo tih regija. To je stanovništvo imalo i političku težinu, naročito Subotica u kojoj je živjelo više od 60 000 Bunjevaca koji su tada već snažno izražavali svoju hrvatsku orijentiranost. U tome trenutku Narodno vijeće SHS je imalo svoje predstavnike u Bačkoj, Baranji i Banatu te je smatralo da ima ingerenciju nad tim regijama u kojima je živjelo južnoslavensko stanovništvo. Narodno vijeće SHS imalo je i političku podršku ne samo bačkih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) nego i dijela srpskih političara iz navedenih regija. Dio srpskih političara iz južne Ugarske još je 25. listopada priznao Narodno vijeće SHS kao vlast i na prostoru Bačke, Baranje i Banata, što je vidljivo iz „Rezolucije nezavisnih Srba i Hrvata iz južne Ugarske“.

U tome kontekstu treba gledati i na svečanu misu „Te Deum laudamus“ slavljenju 17. studenoga na kojoj se pjevala hrvatska himna „Lijepa naša domovino“. Prema opisu koji je dala *Spomenica*, toga su dana predstavnici srpske vojske došli u svečanoj povorci pred vrata crkve sv. Roka gdje ih je dočekao župnik vlč. Blaško Rajić. Nakon pozdravnih govora uslijedilo je služenje svete mise. Sasvim je sigurno da su predstavnici srpske vojske prisustvovali svetoj misi mada to nije izričito rečeno u *Spomenici oslobodjenja i ujedinjenja grada Subotice*. Na kraju mise mješoviti zbor je svečano otpjevao „Te Deum laudamus“, a zatim i hrvatsku himnu „Lijepa naša domovino“.

Treba reći nešto i o simbolici svete mise na kojoj se pjeva „Te Deum laudamus“. U stoljetnoj katoličkoj crkvenoj tradiciji takve su se mise održavale kao čin javne zahvale Bogu za određene događaje koji su se dogodili na veliku radost vjernika. Nekad u prošlosti takve su se mise održavale u Podunavlju nakon velikih bitaka u kojima je kršćansko oružje pobijedilo neprijatelje, zatim kao zahvala za kraj velikih epidemija, završetak rata i u drugim prigodama. U tome smislu, mise zahvalnice „Te Deum laudamus“ iznimno su svečane. Svečanost svete mise održane 17. studenoga 1918. godine nesumnjivo pokazuje da je ona organizirana kao misa zahvalnica za kraj rata, ali pjevanje hrvatske himne na kraju mise ipak je davalo još jednu dimenziju toj proslavi. Ono pokazuje da Blaško Rajić nije nastupio tada samo kao svećenik nego i kao lider bačkih Hrvata koji su okupljeni oko njega pjevali svoju himnu. U kontekstu pitanja političke vlasti moglo bi se pjevanje hrvatske himne tumačiti i na još jedan način. Srpska vojska je 13. studenoga ušla u Suboticu, ali o političkoj sudbini Bačke tek je trebalo odlučiti na diplomatskoj razini. Pjevanje hrvatske himne može se tumačiti i kao poruka svima da je Subotica grad koji je u tome trenutku pod političkom vlašću Narodnog vijeća SHS.

Velika narodna skupština u Novom Sadu 25. studenoga 1918. godine

Prihvati li se da je Blaško Rajić (Slika 2) želio hrvatskom himnom u crkvi sv. Roka poslati važnu političku poruku, onda to daje novo svjetlo na njegovu političku poziciju tih mjeseci 1918. godine. Nesumnjivo je da je Blaško Rajić do zadnjeg tren

Slika 2. Blaško Rajić

na bio odan Narodnom vijeću SHS i da je želio vidjeti Bačku, Baranju i Banat u okviru Države SHS. Zato je važno objasniti njegovo ponašanje nakon 17. studenoga 1918. godine.

Kasnije događaje historiografija je dosta dobro istražila. Poznato je da je 24. studenoga Narodno vijeće SHS odlučilo pristupiti ujedinjenju s Kraljevinom Srbijom. Međutim, već 25. studenoga u Novom Sadu je održana Velika narodna skupština. Tu je skupštinu organizirao Jaša Tomić, a njen glavni cilj je bilo direktno priključenje Baranje, Bačke i Banata Kraljevini Srbiji. Dakle, Narodno vijeće SHS je u tome svemu bilo ignorirano. Vasa Stajić, jedan od glavnih aktera tadašnjih događaja, tome se hrabro odupirao. On je kasnije u svojim sjećanjima napisao da nije želio sudjelovati u radu novosadske Velike narodne skupštine i da je upozoravao njene organizatore

„da je u Zagrebu izglasano ujedinjenje, te da nema smisla posebno priključenje Srbiji“ (Stajić 1929: 157).

Poznat je i problem današnjeg interpretiranja događaja na Velikoj narodnoj skupštini, naročito sudjelovanja Bunjevaca. Prema zapisniku, na skupštini je bilo 757 poslanika (zastupnika), od kojih 84 Bunjevca, tri Šokca i dva Hrvata. Međutim, prema poznatim povijesnim izvorima ne može se ni danas zaključiti koji bi to poslanici bili jer je iz Subotice sudjelovalo njih svega 44, a iz drugih bačkih mjesta još svega nekoliko. Problem je i kako su oni to razvrstani na 84 Bunjevca, tri Šokca i dva Hrvata. Je li Blaško Rajić prema tome zapisan kao Bunjevac, a ne kao Hrvat? Upitna je i reprezentativnost jer je Baranja zastupljena sa svega nekoliko poslanika, a predstavnici njemačke i mađarske zajednice uopće nisu bili zastupljeni. Primjer poslanika iz Subotice također je znakovit. Poznato je da je iz Subotice uz 44 Bunjevca (i Bunjevaka) sudjelovalo još 31 subotičkih Srba i Srpkinja. Dakle, reprezentativnost je problematična i u slučaju same Subotice jer su bunjevački i srpski poslanici bili u omjeru 44:31, a u gradu su Bunjevci bili desetak puta brojniji od Srba.

Zaključak

Sve navedeno daje novu perspektivu zbivanja u studenome 1918. godine, koja su kulminirala novosadskom Velikom narodnom skupštinom. Već sam sastav poslanika pokazuje da su Bunjevci tj. bunjevački Hrvati mogli od početka vidjeti da na Velikoj narodnoj skupštini neće biti poštivana reprezentativnost etničkih zajednica, pa ni njih kao „bratskog“ naroda. Upravo zbog toga upitno je i navodno oduševljenje Bunjevaca njenim ishodom.

Kronologija događaja pokazuje sasvim drugačiji zaključak. Isticanje hrvatske zastave u Subotici 10. studenoga i pjevanje hrvatske himne na svetoj misi 17. studenoga, te aktivnosti koje su Blaško Rajić i njegovi suradnici provodili do tada, pokazuju da su se prvaci bačkih Bunjevaca i krajem rata, ključne 1918. godine, predstavljali kao južnougarski Hrvati, da ih je Narodno vijeće SHS prihvaćalo kao južnougarske Hrvate te da su nastojali u tim ključnim mjesecima izboriti da to Narodno vijeće bude zastupničko tijelo koje će ih predstavljati. Veći je broj svjedoka koji su sudjelovali u političkim zbivanjima u Bačkoj 1918. godine svjedočio da je dogovor hrvatskih i srpskih političara u zadnji tren izigran od strane Jaše Tomića. Bunjevački (hrvatski) poslanici dovedeni su 25. studenoga u Novom Sadu pred gotov čin *ad hoc* pripajanja Bačke, Baranje i Banata Kraljevini Srbiji. Blaško Rajić u tome trenutku nije imao nikakvog izlaza, nije se mogao čak ni pobuniti protiv toga jer je sva politička i vojna moć u tome trenutku bila u rukama srpskih pregovarača. Od srpskih političara jedini je Vasa Stajić ustao protiv takvog odnosa prema Bačkoj, Baranji i Banatu. Iz današnje perspektive je doista impresivno da je Stajić već tada uvidio kako takav način ujedinjenja neće biti dobar ni za Hrvate niti za Srbe. Doista, novorođena jugoslavenska zajednica bila je zapravo mrtvorodjenče od početka.

Rajić je na kraju podržao odluke Velike narodne skupštine jer nije imao drugog izlaza. Održao je tada jedan pomirljiv i naizgled radostan govor. Ipak, krivo bi bilo tumačiti da su on i njegove pristaše oduševljeno prihvatili priključenje Bačke, Baranje i Banata Kraljevini Srbiji. Pravu hrabrost i jasno izražavanje svojih stavova bački su Bunjevci pokazali na misi 17. studenoga u crkvi sv. Roka na kojoj su otpjevali svoju (!) himnu „Lijepa naša domovino“. Nažalost, taj je događaj kasnije, sve do danas ostao kao još jedna prešućena epizoda povijesti Hrvata u Vojvodini.

Literatura

- Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba u Zagrebu 1918-1919*: izabrani dokumenti. 2008. Zagreb: Hrvatski državni arhiv.
- Spomenica oslobođenja i ujedinjenja Grada Subotice*. 1938. Subotica: Odbor za proslavu prilikom 20-godišnjice oslobođenja i ujedinjenja Subotice.
- Grlica, Mirko. 2003. Blaško Rajić i stvaranje prve jugoslavenske države. *Ex Pannonia* 5-6-7: 55-59.

- Matijević, Zlatko. 2008. Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba u Zagrebu: Osnutak, djelovanje i nestanak (1918/1919). U: *Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba u Zagrebu 1918. – 1919.* (izabrani dokumenti). Zagreb, 35-66.
- Pekić, Petar. 1930. *Povijest Hrvata u Vojvodini.* Zagreb.
- Skenderović, Robert. 2017. *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) od doseljavanja do propasti Austro-Ugarske Monarhije.* Subotica – Slavonski Brod: Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje.
- Stajić, Vasa. 1929. *Moje učešće u jugoslovenskom Ujedinjenju. Spomenica oslobođenja Vojvodine 1918.* Novi Sad, 156-159.

Summary

The importance and symbolism of singing the Croatian national anthem in the Saint Roch church in Subotica on November 17, 1918

The chronological order of events in Bačka in November 1918 is important for the understanding of the circumstances under which the Great Assembly in Novi Sad took place, resulting in decision to annex Bačka, Baranja and Banat to the Kingdom of Serbia. In the analysis of these events, the previous Serbian historiography has almost completely neglected the connections that the Croats of Bačka had with Zagreb. However, these connections open a very important perspective on the events at the end of 1918. This work points out the evidence showing that Bunjevci of Bačka, being Bačka Bunjevci Croats (thus recognized as members of the Croatian people) were already involved in the work of the National Council of Slovenes, Croats and Serbs in October. Their orientation towards the National Council of SCS and Croatia was also symbolically expressed by the display of the Croatian Tricolour at the City Hall in Subotica. In addition, on November 17, Blaško Rajić organized a solemn Holy Mass “Te Deum laudamus” at which the Croatian anthem “Our Beautiful Homeland” was sung. It was the event of important political influence. Furthermore, there is no doubt that the display of the Croatian Tricolour at the City Hall on November 10, and the singing of the Croatian national anthem on November 17, interrelated in terms of public highlighting of the national and political affiliation of Bunjevci in Bačka. The importance of the solemn Holy Mass “Te Deum laudamus” held on November 17, 1918 and singing the Croatian national anthem will be discussed in this paper.

Keywords: World War I, Great Assembly in Novi Sad, National Council of SCS, Blaško Rajić, Bunjevci Croats